№ 203 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 18 1903 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 18 № 203

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկ.
Յօդվածները գրվում են միմիայն թանաքով մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ»
Tiflis, Rédaction «Mschak»
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Բաժանորդագրութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղի 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Նաւթահանքերի հրդեհների առիթով.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հերթական մի հարցի առիթով. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ի՞նչ է կատարվում Մակեդօնիայում. Ընտրութիւններից յետոյ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԹԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ.—Դէպի Արարատ.

ՆԱՒԹԱՀԱՆՔԵՐԻ ՀՐԴԵՀՆԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

Սարսափելի հրդեհը, որին ենթարկվել են Բիբի-Հէյբաթի նաւթահանքերը, նորից ասպարէզի վրա է դնում այն հարցը, թէ արդեօք չը կա՞ն միջոցներ հրդեհների առաջն առնելու, նրանց տարածումը սահմանափակելու և նրանց հանգցնելու համար:

Հրդեհը լափում աւերում է ոչ թէ միայն հանքը, ուր տեղ նա երևացել է, այլ անցնում է հարևան տեղերը, բռնկում միւս հանքերը և կրակի զոհ դարձնելով նաւթահորերը, նրանց մօտ կանգնեցրած շինութիւնները և նաւթի ամբարները միլիօնաւոր փութ պատրաստի նաւթով, թէ այրում փչացնում է խոշոր հարստութիւններ, և թէ երկար ժամանակով կանգնեցնում արդիւնագործութիւնը, իսկ երբեմն բոլորովին կործանում է ամբողջ տնտեսութիւնը և սնանկացնում է ձեռնարկողներին: Մենք չենք խօսում և այն բանի մասին, որ նաւթը, իբրև վառելանիւթ, զուր տեղը փչանում է և այդպիսով դարերի ամբարած հարստութիւնը ապարդիւն անցնում մարդկութեան համար: Փչանում են նիւթը, երկրի հարստութիւնը, մարդու աշխատանքը և դրամագլուխը, փչանում է տնտեսական ձեռնարկութիւնը:

Բագւում անցեալներում, հին հրդեհների առիթով, մի քանի անգամ եղել են խորհրդակցութիւններ հրդեհի դէմ մաքառելու միջոցների մասին և կայացրվել են մի քանի որոշումներ հրդեհի վտանգները սահմանափակելու համար. սակայն իրականութիւնը իր չափազանց տխուր փաստերով ցոյց է տալիս, որ հրդեհները ոչ միայն չեն պակասում, ոչ միայն չեն սահմանափակվում նեղ շրջանում, այլ այնպիսի ծաւալ են ստանում, որ մոռացնել են տալիս հին հրդեհները:

Անկասկած՝ նախազգուշութիւնների միջոցով հնարաւոր է պակասեցնել հրդեհների դէպքերը իւրաքանչիւր նաւթահանքում, բայց երբ մի անգամ դժբաղդութիւնը տեղի է ունեցել և չը նայած բոլոր նախազգուշութիւններին՝ հրդեհը ճարակել է մի որ և է հանք, անհրաժեշտ է, որ հրդեհը կղզիացնվի և չը տեղափոխվի դէպի հարևան հանքերը ու նրանց էլ փչացնէ բոլորովին: Մենք լաւ գիտենք, որ մի կողմից Բագւի քամին իր ուժեղ հոսանքով, միւս կողմից Բագւի շատրւանները իրանց բռնկված բոցերով շատ շուտով կրակը մի տեղից գցում են միւս տեղ և հրդեհում են այնպիսի շրջաններ, որոնք ապահով կարող էին համարվել սովորական պայմաններում, բայց և այնպէս մի շարք նախազգուշութիւններով կարելի է զգալի կերպով թուլացնել կրակի տարածման ոյժը և հրդեհների ուսումնասիրութիւնը ցոյց է տալիս, որ շատ դէպքերում հրդեհները հեշտ. անք են եղել զանցառութիւնների:

Դժուար է հրդեհների առաջն առնել ամեն ժամանակ, բայց հնարաւոր է սահմանափակել թէ նրանց թիւը և թէ նրանց տարածման ծաւալը մի որոշ աստիճանով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՄԻ ՀԱՐՑԻ ԱՌԻԹՈՎ

I

«Մշակի» № 198-ը հրաւիրում է գինեգործների և այգեգործների ուշադրութիւնը Կովկասի համար կենսական ամենալուրջ հարցերից մէկի վրա գիւղատնտեսական տեսակէտից:

Որովհետև այժմ սկսում է մշակվել մի նոր ծրագիր, որ նպատակ ունի նիւթական միջոցներ ժողովել առանց ակցիզի դիմելու և միևնոյն ժամանակ գինեգործութեան բարւոքման հարցերը յանձնելու իրանց՝ գինեգործներին, հարկ ենք համարում մի քանի խորհրդածութիւն անել, հիմնված մեր անձնական փորձերի վրա:

Գինու հարցը մշակելու համար նախ և առաջ անհրաժեշտ է գիտենալ մեր գինիների պակասութիւնը և թէ ինչու առհասարակ նրանք չեն կարողանում եթէ ոչ հեռաւոր երկիրների, գոնէ Ռուսաստանի շուկաները գրաւել, որտեղ կարող էր սպառվել Կովկասի մէջ պատրաստված գինու համարեա ամբողջ քանակութիւնը. ինչու Կովկասի գինիները չեն կարողանում իրանց յատկութիւններով մրցել արտասահմանի գինիների հետ, թէև շատ և շատ անգամ ապացուցված է, որ մեր խաղողների շատ տեսակներից հրաշալի և դիմացող գինիներ կարելի է պատրաստել:

Մեր կարծիքով այս հարցին շատ պատասխաններ կան, բայց մենք կանգ կառնենք ամենաէականների վրա:

Որ և է մթերք ծախելու համար, շուկայ որոնելուց առաջ, անպայման անհրաժեշտ է լաւ մթերք պատրաստել. այնպէս էլ այս դէպքում անհրաժեշտ է լաւ խաղող ունենալ:

Մինչև որ այգեգործը չունենայ առողջ խաղողի պտուղ, նա անկարող է լաւ գինի պատրաստել. այժմ միլդիու, օիդիում, բլեկ-րոթ և դրա նման վաղի հիւանդութիւնների շնորհիւ խաղողը չէ հասնում և ոչնչանում է, հասածն էլ շատ վատ է լինում: Այգին պէտք է ամեն տարի կանոնաւոր կերպով բժշկել, որպէս զի բերք ստացվի նախկին քանակութեամբ և որակութեամբ. Բայց, դժբախտաբար, այգիներ բժշկելուն շատ տեղերում չեն տալիս այն նշանակութիւնը: Գիւղացի այգեգործը իր՝ հիւանդութիւնից նուազած այգուն սկսել է արդէն նայել գաւառ անտարբերութեամբ, որովհետև նա խեղդված է պարտքերով:

Վերցնենք, օրինակի համար, Շուլավէրը, որի նմանները չափազանց շատ են Կովկասում. Այնտեղի այգեգործը ամբողջ տարի աշխատում է իր ամբողջ ընտանիքով, ստանում է խաղող և երբ սկսում է քամել, պարտատէրը գալիս է, չափում է նրա տարվայ բերքը և իրան յանձնում պահպանելը և պահելը, մինչև որ նրա կամքը կը լինի տանել այդ գինին իր ուզած գնով: Յերբ այգեգործին հարկաւոր է մի քանի թուրք գինի իրան խմելու համար. իսկ եթէ այգին կարկտահար է լինում, այն ժամանակ դժբաղդ այգեգործի պարտքը աւելանում և տոկոսը քանդվում է: Այս և սրա նման պայմանների մէջ այգեգործը այլ ևս չէ կարող ոչ կանոնաւոր մշակել, ոչ էլ բժշկել իր այգին, իսկ նրա պատրաստած գինին, որդէն

ժամանակ կը լինի ... գործեցուածին ու աշխատանքին վերա, երբ իր գործին ... ու որ գինին իր ձեռքից հանած է և ... ու խաղողը քամելուց կորցնում է ... գինու որակը ... Պատրաստած գինու ... կարող է ... տուեալ յարաբերութեան իր ձեռքը ... պարտատէրերի ...

Գինու հարցը մշակելու. համար նախ և առաջ

ԹԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԷՊԻ ԱՐԱՐԱՏ

(Շարունակութիւն *)

VI

Կէսօր է. ամառնամերջի արևը նոյնքան վառ, որքան և առավօտյան կիսին, անխնայ այրում ու խանձում է երկաթուղային գծի աջ ու ձախ կողմում տարածված խոզաններըս Տխուր, միանման տեսարան. աչքը չէ կարողանում կանգ առնել մի կանաչի, մի խումբ ծառերի վրա. ամեն տեղ, սկսած Ալագածի լեռնալանջերից մինչև հեռու Ալաջայի սարերը, նոյն խոզաններն են, նոյն հրնձված արտերը, ցողունների մոխրագոյն-դեղին մնացորդներով. տեղ-տեղ միայն արտերի մէջ երևում են ցորենի ցածր, երկարաւուն եղաններ, փոքրիկ ծվծվան—կողապտիչների բազմաթիւ ագահ խմբերով, որոնք չապա-չապա քըցցում են հասկերը, մինչ վրա կը հասնի գիւղացին իր թնդաղաշարժ գրաստներով: Այն, ուրախացնող ոչ մի բան չունի Շիրակի դաշտը տարվայ այս եղանակին. արտերը քաղելուց յետոյ կեանքը մեռնում է դաշտերում. չորս կողմը, կարծես, ամայի, անմարդաբնակ անապատ է, և միայն Ախուրեանն է, որ երբեմնապէս երևալով բըլուրների ետևից իր պարզ, կարկաչուն ջրերով, կենդանացնում է փոքր ինչ թմրեցուցիչ, անմխիթար տեսարանը:

Ուրախանալու փոխանակ՝ աւելի ես տըրտմում է մարդ այն ժամանակ, երբ գնացքն անցնում է որ և է հայ գիւղի մօտով: Քսենոֆոնի առասպելախառն ժամանակներից մինչև հիմա անփոփոխ մնացած այդ գետնափոր, բոլորակ անտաշ հաստաքարերից՝ նոյն իսկ երբեմն առանց ցեխի շաղախի՝ շինված անճոռնի «աները»՝ իրանց ցածր-ցածր, համարեա գետնի հետ հաւասարված տափակ կտուրներով, իրանց ծակուռ-լուսամուտներով, իրանց փոքրիկ դռնակներով,—որոնց միջով, զարմանալի է, թէ ինչպէս եկ ու մտա է անում շատ անգամ բարձրահասակ, ամրակազմ գիւղացին,— այդ նեղ, ծուռ ու մուռ կեղտոտ փողոցների լաբիրինթոսը, աթարների այդ անվերջ շարքերը, բռնակալութեան այդ բացարձակ բացակայութիւնը՝ մի այնպիսի տխուր կերպարանք են տալիս Շիրակի հայ գիւղերին, որ բացի կարեկցութիւնից ու զարմանքից ուրիշ ոչ մի հաճելի զգացմունք առաջին անգամ չէ զարթնում նայողի սրտի մէջ: Եւ զարմանքն աւելի է սկզբում, քան կարեկցութիւնը: Ինչպէս. աշխատասէր հայ գիւղացին, որ օրն ի բուն վայր չէ դնում ձեռքից խոփը, արօրը, գերանդին կամ եղանը, որ անթիւ անգամ մի ժամվայ ընթացքում սրբում է ճակատի աղբիւր-քրտինքը, որ ժայռուտներն ու աւազուտներն անգամ դարձնում է կանաչագեղ արտեր ու արօտներ՝ նա, որ անյիշելի ժամանակներից մինչև այժմ յայտնի է իր անընկճելի առոկունութեամբ, որի խնլացի, վառվառուն աչքերում փայլում են և սուր միտք, և ստեղծագործ շնորհք, ինչպէս չը կարողացաւ դարերի ընթացքում ըմբռնել, թէ այդ գետնափորները վայել են միայն վայրի գազաններին և անբան անասուններին. Խնկարօյր դաշտերի ու լեռների այդ զաւակը ինչպէս չը հասկացաւ մաքուր օդի նշանակութիւնը. Շիրակի գեղեցիկ արևի տակ ինչպէս նա չը գնահատեց լոյսի արժէքը և դեռ մինչև հիմա շարունակում է ապրել անօդ և անլոյս որջերում...

Ընկերներս խումբ-խումբ հաւաքված ուրախ-ուրախ խօսում, ծիծաղում են իրար հետ, իսկ ես տխուր ու տրտում, նայում եմ հեռու Ալաջայի կողերին: Ահա մի վայրկեան նրա ստորոտում երևացին աւերակների ցիր ու ցան խմբեր և կրկին թաղնվեցին դեղնագոյն, այրված բլուրների ետևում: Դա Անին է: Գնացքը արագ սլանում է: Ահա կանգնեց իմ առաջ և մի այլ կիսաւեր եկեղեցի, կործանված գմբէթով և օդի մէջ կախված բարձր կամարներով, երկաթուղու գծից հազիւ 50—60 կանգուն հեռու. Նրա շուրջը, այս ու այն տեղ, երևում են պատերի հազիւ նշմարելի մնացորդներ. իրար վրա թափթփված են քարակոյտեր, երևում է նոյն իսկ գերեզմանաքարի մի խաչքարձան: Աւերակ գիւղի տխուր մնացորդներ: Նորից մի վայրկեան երևում է Անին իր պարիսպների երկայն շարքով և կրկին անյայտանում: Անընդհատ առաջ ենք սլանում. ահա և մի ուրիշ աւերակ գիւղ մի օրուն, բոլորակ բլրի գլխին, որից բազմաթիւ քարեր գլորվել են դէպի վայր, դէպի բլրի ստորոտը: «Խարաբաներ», ինչպէս անուանում է նրանց գիւղացին: Շիրակի դաշտում անթիւ են այդ «խարաբաները», որոնք մի

խաղող քաղելու րօպէից, պատկանում է ուրիշին, ուրեմն և չէ կարող լաւ տեսակ լինել: Վերջապէս այգեգործը ինչքան էլ լաւ պատրաստէ, չէ կարող գինու յատկութեան համապատասխան գնով ծախել, որովհետև գին դնողը իր վաշխառու պարտատէրն է, գինու մաղանդա դնողը նա է:

Հեռացրէք վաշխառուէն ասպարէզից, տուէք այգեգործին միջոց ազատվելու նրանից և այնուհետև նա ուրախութեամբ կընդունէ գիտութեան տուած միջոցները: Բաւական է նրան մի անգամ փորձով ցոյց տալ և այդ միջոցների գործնական արդիւնքը երևան հանել. իսկ մինչև այդ՝ ոչ մի բարեփոխութիւն չէ կարող մտնել մեր տնտեսութեան մէջ,

Վերև յիշած մաղանդան, կասենք միջանկեալ, մեծ դեր է խաղում գինեգործական կենտրօններում. քանի քանի մասնագէտներ եկած են, կօղէկ կօղէկ դրամագլուխ հաւաքել ու պատրաստել գինի, պէտք է տալ բաւական աջող, առանց խնայելու արել են հարկաւոր ծախքեր, բայց նրանց լաւ գինիները ծախվել են մաղանդայի համեմատ, սոսկ տեսակի գինիների գնով և այդպիսով նոր սկսողը ընդ միշտ հեռացել է այնտեղից մնաս կրելու պատճառով, փոխանակ գինեգործութեանը զարկ տալու և բարի օրինակ դառնալու միւսների համար:

Գ. Խարազեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 13-ին

Թիֆլիսի քաղաքային ապաստարանում ներկայումս գտնվում է մի 16 տարեկան որբ, անօգնական պատանի, Աբրահամ Աղաբէկեան ազգանունով, որը առանձին ուշադրութիւն է դարձնել տալիս իր վրա իր նկարչական մեծ ընդունակութեամբ: Զարմանալին այն է, որ այդ ամենը նա ձեռք է բերել իր սեփական աշխատութեամբ, առանց որ և իցէ մէկի աջակցութեան: Նա իր չնչին ուսումը ստացել է Գանձակի քաղաքային ուսումնարանում, որտեղից երկրորդ բաժանմունքից ունի փայլուն վկայական առաջադիմութեան և վարքի մասին: Զքաւորութեան պատճառով չը կարողանալով աւարտել ուսումը, դիմում է Բագու գործ որոնելու թէ իրան և թէ իր չքաւոր ընտանիքին օգնելու (հայրը դարբին էր): Մըտնելով մի խանութ պաշտօնի, նա չէ մոռանում իր սիրած նկարչութիւնը: Ամեն օր երեկոյեան, ժամը 9-ին, խանութը փակելուց յետոյ վերադառնում է եղել տուն և նուիր-

ժամանակ եղել են գուցէ չէն ու հարուստ մեծ գիւղեր, բազմաթիւ ազգաբնակութեամբ, կանգնած որոշ կուլտուրական բարձրութեան վրա: Մինչ այժմեան հայ գիւղը չէ կարողանում շատ անգամ չինել մի վայելուչ աղօթատուն, այդ «խարաբաներում» դեռ ես կանգուն են մնացել, դարեր անցնելուց յետոյ, շքնաղակերտ եկեղեցիներ. դեռ նրանց մօտ, շատ տեղերում, մնացել են հոյակապ քարաշէն կամուրջներ, ջրանցքներ, որբատաշ քարերից շինված տների բեկորներ—«Խարաբաներ», որքան դրամատիզմ է պարունակվում նրանցից իւրաքանչիւրի մէջ և որքան բան կարող էին պատմել մեզ նրանք հայ գիւղի տխուր անցեալի մասին և լուսաբանել նրա այժմեան նոյնքան տխուր դրութիւնը:

Ալաջան, Ավլիարը, Իւչ-Թափէքը չեն հեռանում իմ աչքից. նրանք անպատճառ ուզում են տխրութեամբ վրա աւելացնել իրանց բաժինը: Նրանց զարթեցրած յիշողութիւնները խառնվում, կապվում են իմ մտքում «խարաբաների» հետ և սպա կանգ առնում այժմեան հայ գիւղի վրա: Ես նայում եմ նրանց ու յիշում վերջին ռուս-թիւրքական պատերազմը: Տասնհինգ—տասնվեց տարեկան աշակերտ էի ես դեռ, երբ Ալէքսանդրօպոլի գերեզմանոցից ամենայն առաւօտ անյագ հետաքրքրութեամբ նայում էի դիտակով Ալաջայի գագաթի և լանջերի վրա ցրված թիւրքական անթիւ վրաններին: Գիշերները, երբ վառվում էին ճրագներն ու խարոյկները թիւրքական հեռաւոր բանակի մէջ, ես ժամերով նստում էի այդ նոյն գերեզմանոցում և անթարթ

վում իր իդէալին և ընթերցանութեան, պարապելով մինչև խորը գիշեր։

Պատանու պորտֆէլում կան բաւական նկարներ, որոնք թէ արտանկարված են զանազան նկարներից և թէ հէնց իր նկարածներն են բնութեան տեսարաններից։

Դրանք բոլորն էլ ապացուցանում են, որ նա ունի մեծ ընդունակութիւն, իսկ թէ նա տաղանդ է, թէ ոչ, այդ մասնագէտների որոշելու և թէ առհասարակ ապագայի բան է։

Պատանուն խորհուրդ են տուել գալ այստեղ նկարչական դպրոցում ուսումը շարունակելու և այդ պատճառով թողնելով իր պաշտօնը գիմել է Թիֆլիս, յուսալով, որ բարի մարդիկ իրան չեն թողնի անօգնական։ Նա զուրկ է նիւթական միջոցներից, ուստի ցանկալի է, որ պատանուն բարեսիրտ մարդիկ չը թողնէին անօգնական և հոգային նրա ապրուստի և ուսման ծախքերը։

Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Кавказъ» պաշտօնական լրագրում տպագրված են հետևեալ պարտադիր կանօնները Գանձակ, Շուշի և Նուխի քաղաքների համար։ Յօդ. 1) Ժողովրդի համախմբումները և ժողովները փողոցներում, հրապարակներում, այգիներում, կայարաններում և հասարակական այլ տեղերում՝ խորհրդակցութիւնների կամ գործողութիւնների համար, որոնք հակառակ են հասարակական կարգին և խաղաղութեան, ինչպէս նաև հետաքրքրվող հասարակութեան համախմբումները արգելվում են։ Յօդ. 2) Ժողովվածները պարտաւոր են, ոստիկանութեան առաջին պահանջմամբ, անյապաղ ցրվել։ Յօդ. 3) Ոստիկանութեան պահանջներին անխօս և անյապաղ չը հնազանդվողները ենթարկվում են վարչական կարգով, համաձայն պետական կարգը և հասարակական խաղաղութիւնը պաշտպանելու համար ձեռնարկվելիք միջոցների կանօնադրութեան 15-րորդ և 16-րորդ յօդուածների, 500 րուբլի տուգանքի կամ բանտարկութեան մինչև 3 ամիս։ Այսպիսի պատիժներ տալու համար, համաձայն ուժեղացրած պաշտպանութեան դրութեան վերաբերեալ կանօնադրութեան 16-րորդ յօդուածի 1 կէտի, ես լիազօրութիւն եմ տալիս Գանձակի նահանգապետին։ Յօդ. 4) Այս պարտադիր կանօնները զօրութիւն են ստանում հրատարակվելու օրից։ Ստորագրել է սենատոր, գեներալ-ադիւտանտ իշխան Գոլիցին։ Նոյնպիսի պարտադիր կանօններ հրատարակված են Կարս քաղաքի համար։

—

Բագուից հեռագրում են տեղական լրագիրներին, որ հրդեհը Բիբի-էյբաթում շարունակվում է. գիշերով խփել է մի նոր ֆօնտան Կօկարեվի նաւթահանքում և իսկոյն սկսել է այրվել, այնպէս որ այժմ այրվում են 5 ֆօնտաններ։ Բիբի-էյբաթը ծածկված է կրակով և ծխով։ Հրդեհից ազատ մնացած նաւթահորերը մեծ վտանգի մէջ են։

—

Թիֆլիսի դումայի ձայնաւորներից մի քանիսը հարց են բարձրացրել, որ նորից միջնորդութիւն յարուցվի երկրագործութեան և պետական կալուածների մինիստրութեան առաջ Մուշտայիդ այգին Թիֆլիս քաղաքին յանձնելու վերաբերմամբ, բացի այն հողաբաժիններից և շինութիւններից, որոնք պատկանում են Շերամապահական կայարանին։

—

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը տեղեկութիւն տուեց սանիտարական—բժշկական սեկցիին, թէ դուման քաղաքային արդիւնքների ցանկից դուրս է գցել հին շուկայի ախտահանման համար վերցնվող տուրքը, ուստի առաջարկում է հէնց այժմեանից դադարեցնել յիշված տուրքի առնելը։

—

Երեքշաբթի, սեպտեմբերի 16-ին, Թիֆլիսի քաղաքագլուխը ներկայացրեց Թիֆլիսի նահանգապետին դումայի միջնորդութիւնը կառավարութեան առաջ ազատելու Թիֆլիսը այն ծախքերից, որ այժմ վճարում է քաղաքը ոստիկանութեան պահպանութեան համար։

—

Ամսիս 16-ին կայացաւ քաղաքային ապաստարանների յանձնաժողովի նիստը, որի ժամանակ ի միջի այլոց կայացան հետևեալ վճիռները. 1) Կարդալով II ապաստարանի շինութեան տանտիրոջ խնդիրքը, որով պ. Սարաջեանը խնդրում է քանդել իր հետ ունեցած պայմանը և դատարկել այժմեանից տները, յանձնաժողովը որոշեց մերժել նրա խնդիրքը, մանաւանդ որ պ. Սարաջեանը չէ վերադարձնում սկզբից ստացած տարվայ վարձից մինչև տարվայ վերջը մնացած ամիսների վճարը։ 2) Կարդացվեցին մի քանի ուրիշ տանտէրերի խնդիրքներ, որով պարոնները առաջարկում են ապաստարանի համար վարձել իրանց շինութիւնները, սակայն յանձնաժողովը անյարմար գտնելով նրանց շինութիւնները, որոշեց մերժել և պահել ապաստարանը մինչև տարվայ վերջը իր նախկին բնակարանում, իսկ մինչև այն ժամանակ որոնել աւելի յարմարը։ 3) Լսելով II ապաստարանի 8 ինտելիգենտ գիշերօթիկների խնդիրքը, որով պարոնները խնդրում են թոյլ տալ իրանց շարունակել առժամանակ մնալ ապաստարանում, վճռեց մերժել նրանց խնդիրքը, քանի որ նրանք երկար ժամանակ են այնտեղ ապրում և կարող են իրանց միջոցներով դուրս ապրել։ Առհասարակ գիշերօթիկների վերաբերմամբ վճռվեց վարվել համաձայն քաղաքային ապաստարանների կանօնների, բացառութիւն կազմելով ծերերի և անընդունակների համար, որոնց մասին ամեն անգամ պիտի թոյլտուութիւն խնդրել յանձնաժողովի նախագահից։ 4) Կարդալով II քաղաքային ապաստարանի կառավարչի զեկուցումը, որով պարոնը առաջարկում է ապաստարաններում մտցնել արհեստներ՝ գիշերօթիկներին անգործութեան դէպքում գործ տալու համար, յանձնաժողովը վճռեց այդ հարցի հետ լաւ ծանօթանալու մտաքով պահանջել Ռուսաստանի զանազան քաղաքներից, ուր այդ ձևի ապաստարաններ կան, կանօնադրութիւններ կամ տեղեկութիւններ և ապա հարկաւոր կարգադրութիւններ անել։ 5) Լսելով տիկին Աննա Աւետիսեանի խնդիրքը, որով նա առաջարկում է քաղաքին վերցնել իր խցանի գործարանը, միայն այն պայմանով, որ քաղաքը գործարանի եկամուտից որոշ տոկոս յատկացնէ իրան մինչև մահ, յանձնաժողովը որոշեց նախ քան ընդունելը տիկնոջ առաջարկութիւնը, ամբողջ յանձնաժողովի կողմով նայել ամսիս 21-ին այդ գործարանը և ապա որոշում կայացնել ընդունել կամ չընդունելու մասին։

—

Ամսիս 21-ից սկսած քաղաքիս պարիկմախերների խանութները կը բացվեն կիրակի և տօն օրերին առաւօտեան ժամը 8—2-ը։ Այս կարգադրութիւնը արված է պարիկմախերների աւագի կողմից՝ համաձայն պարիկմախերների ժողովի վճռի։

—

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Հազիւ թէ լինի մի այլ տեղ, ուր մարդու կեանքն ու գոյքը այնքան անապահով դրութեան մէջ լինեն, որքան Աստրախանում։ Ամենայանդուգն գողութիւններ իսկ այստեղ այնքան յաճախ են պատահում, որ բնակիչների վրա սարսափ են ազդել։ Սովորական բան է դարձել գիշեր ժամանակ դուռը բախել և եթէ տանտէրը անզգուշութիւն ունենայ բանալու՝ էլ ոչ մի կերպ չէ կարելի գողութեան առաջն առնելու, որովհետև օգնութեան կոչին ոչ ոք երևան չէ գալիս, թէկուզ դա լինի քաղաքի կենտրոնում։ Չը նայելով տեղիս ռուս լրագիրների մշտական բողոքներին, դրութիւնը մնում է անփոփոխ»։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Ղուբայի գաւառի ռուս Շիրվանկա գիւղի երկու բնակիչ խնդիրք ներկայացրին այսօր տեղիս գաւառապետին՝ խնդրելով նրա միջնորդութիւնը պետական գանձարանից նրանց համար երկու հարիւրական րուբլի բաժանելու համար, որոնք պէտք է գործադրվեն Շիրվանկա գիւղում խաղողի և պտղատու այգիներ անկելու համար։ Գաւառապետը խոստացաւ շատ շուտով ձեռք բերել այդ գումարը նրանց համար»։

—

ՔԻՒՐԴԱՄԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Այս մի քանի ամսվայ ընթացքում Գիրք հայաբնակ գիւղում զանազան միջոցներով սպանվել են հինգ հոգի։ Սեպտեմբերի 6-ին էլ անյայտ չարագործի գնդակից սպանվեց վերջերս՝ զոհը Թաթոս անունով»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԻՆՉ Է ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՅՈՒՄ

Դժգոհութիւն իշխան Ֆերդինանդի դէմ.— Մակեդոնական չարաբաստիկ հարցը կատարեալ պատուհաս է դարձել ընդհանրապէս Բուլգարիայի և յատկապէս իշխան Ֆերդինանդի համար։ Ժողովուրդը դժգոհ է իր իշխանից, որովհետև նրա կողմից ցանկալի վճռողականութիւն չէ տեսնում։ Ամիսներ առաջ այդ դժգոհութիւնն այն աստիճանի հասաւ, որ մամուլի էջերում հարց բարձրացաւ միացնելու բուլգարական գահը սերբիականի հետ և ընդհանուր դեկը յանձնելու Սերբիայի Պետր թագաւորին։ Այդպիսի ձայներ լսվում էին այն ժամանակ, երբ իշխան Ֆերդինանդը մակեդոնական հարցի ամենակրիտիկական րօպէում, ինչ որ ընտանեկան գործեր պատրուակ բռնելով, Աւստրօ-Ունգարիա էր քաշվել և ապրում էր իր սեփական կալուածքում։ Այդ օրից անցաւ բաւական ժամանակ, սակայն դժգոհութեան հոսանքը կանգ չառաւ, այլ աւելի ու աւելի ուժեղացաւ։ Հասարակութեան և մամուլի որոշ մասը ամեն մի առիթից օգտվեց, որպէս զի իր բողոքն արտայայտէ իշխանի դէմ։

Ահա մի այդպիսի առիթ եղան վերջին օրերս Բուլգարիայի հաստատած քաղաքական գործակալութիւնները Լօնդօնում և Հռօմում։

—«Նոր բացված գործակալութիւնները, գրում է «Софійскія Вѣдомости» բուլգարական թերթը, իշխան Ֆերդինանդի երկդիմի քաղաքականութեան արդիւնքն են կազմում. իշխանը կարծում է, թէ այդ գործակալութիւնները կը հեշտացնեն կեղծիքներով և ստութիւններով լի նրա մաքիավելեան քաղաքականութիւնը... Դրանք հիմնված են յատկապէս իշխանի խնդիրների ու սեփական շահերի համար... Դրանք պէտք է ցոյց տան, որ մենք կարող ենք «եօլա գնալ» այսօր Ռուսաստանի, վաղը Անգլիայի, երրորդ օրը Իտալիայի հետ, որ մեր քաղաքականութիւնը հիմնված է ստութեան և խաբեբայութեան վրա։

«Այդ գործակալութիւնների միջոցով իշխանը ուզում է համոզել անգլիացիներին ու իտալացիներին, թէ Ռուսաստանը աշխարհակալական ձգտումներ ունի, ուստի անհրաժեշտ է միանալ այդ «հիւսիսային բարբարոսի» դէմ։ Բայց իսկապէս դրանով իշխան Ֆերդինանդը կուժեղացնէ պետութիւնների անվստահութիւնը դէպի իրան և Բուլգարիային միայնակ կը թողնէ այնպիսի կրիտիկական րօպէում, երբ Մակեդոնիայում դէպքերը աննկարագրելի արագութեամբ են տեղի ունենում»...

—

Յունական պատրիարքի ստրութիւնը. Մենք արդէն մի քանի անգամ առիթ ենք ունեցել շեշտելու այն ստոր վերաբերմունքը, որ ցոյց են տալիս յոյները դէպի մակեդոնական շարժումը։ Ամբողջ երկիրը դժոխք է դարձել, մարդիկ կոտորվում են անխնայ, արիւնը հոսում է գետերի նման, թշուառ զոհերի ճիչն ու աղերսը թևել—հասել է ամենահեռաւոր վայրեր և ամբողջ մարդկութեան կարեկցութիւնն է զարթեցրել, իսկ այդ ժամանակ հարևան յոյները բոլորովին հակառակ ընթացք են բռնել։ Նրանք մատնութիւններ են անում.

աչքով դիտում խաբոյկների հոգիւ նշմարելի տեսարանը։ Վերջ ի վերջոյ ես չը կարողացայ դիմադրել իմ բուռն ցանկութեանս՝ մօտիկից տեսնելու պատերազմը և, մօրից գաղտնի, փախայ Ալէքսանդրօպօլից դէպի գործող բանակը։ Աւաղ, հեշտ էր Ալէքսանդրօպօլից փախչելը, բայց հեշտ չէր մտնել բանակը. զինուորների հասցրած մի քանի բռունցքներից յետոյ՝ ես ստիպված էի յետ դառնալ յուսախաբ և ձեռնունայն. բայց և այնպէս ես հետաքրքրութեանս մասամբ բաւականութիւն տուի։ Վերադարձի կէս ճանապարհին, յուլիսեան այրող արևի տակ, կանգնած մի բարձր բլրի գագաթին, մի քանի վերստ հեռու Բաշ-Թափաներից՝ ես դիտում էի սկսող պատերազմը... Առանձին բաւականութիւն էին պատճառում ինձ այն որոտումները, որ հանում էին ռուսական բանակի թնդանօթները. ես անէծքներ էի ուղարկում Մուխտար փաշային և իմ հեռու, ապահով բլրակից ցոյց էի տալիս նրան իմ... ծտային բռունցքը։

Պատանեկութեան անհաս մտքեր, անհաս զգացմունքներ...

Ես այժմ էլ լսում եմ, կարծես, Ալաջայի և Բաշ-Թափաների մէջ փոխանակվող գնդակների երկուտակ գոռոցը, տեսնում եմ անթիւ հրացանների սպիտակ ծուխը, որ բարձրանում է յանկարծակի այս ու այն բլրի, այս ու այն արհեստական պատնէշի ետևից, բայց հիմա թւում է ինձ, թէ ես լսում եմ նոյնպէս մի այլ գոռոց ու աղաղակ, որ չէի լսում այն ժամանակ... Ալաջայի ետևից, Թիւրքա-Հայաստանի հեռու, շատ հեռու դաշտերից, ահարկու մրրկի թևով, ինձ հասնում է այժմ օրհասական մի աղաղակ. զոհվող ամբոխի ճիչ ու վայնասուն։ Քրդերի, բաշիբոզուկների և այլ զինված գազանների ոհմակներ թափվել են Ալաշկերտի, Մուշի, Բասենի խաղաղ հայ գիւղերի վրա. արիւնը հոսում է գետի նման, ծուխը բարձրանում է դէպի ամպերը. սարսափահար բազմութիւնը տանից յետ նայելու, փախչում է դէպի ռուսաց սահմանը՝ թողնելով իր ետևից հարիւրաւոր «խարաբաներ»՝ մի այլ հիւրընկալ երկրի մէջ ձեռաց թէկուզ մի որջ շինելու և մէջը պատսպարվելու համար։ Ով գիտէ, որքան «խարաբաներ» են մնացել այժմ Թիւրքահայաստանում ռուս-թիւրքական պատերազմից և վերջին կոտորածներից յետոյ։ Եւ սա դեռ այն է, ինչ մենք ենք յիշում...

Ու որքան անգամ իր պատմական դարաւոր կեանքի ընթացքում քանդվել, աւերվել ու այրվել է հայ գիւղը՝ մի այլ տեղ նորից նոր շինվելու, բիւր տանջանքներով նորից նոր շէնանալու համար։ Ով չէ կողոպտել նրան. սկսած վաղուց անցած օրերի բարբարոսներից մինչև վերջին ժամանակվայ կատարելագործված աւազակը՝ ամենքն էլ կողոպտել ու դեռ կողոպտում են նրան, ամենքն էլ բաժին են կարգել հայ գիւղացու արդար վաստակից։ Եղել է արդեօք մի դար, ինչ եմ ասում, մի 30—40 տարի, երբ հայ գիւղը վայելած լինէր անընդհատ խաղաղ անդորրութիւն և ժամանակ ու հնար ունենար անձնատուր լինելու կուլտուրական աշխատանքի,—բարելաւելու և տների դասաւորութիւնը գիւղում, և տների պատերը, և փոքրիկ լուսամուտները, և նեղլիկ դռները, և տափակ կտուրները... Մշտապէս «երերեալ ու տատանեալ» նոյն իսկ իր սեփական հայրենիքում, այսօր Մուշում, վաղը Բասէնում, երրորդ օրը Շիրակում, չորրորդ օրը ով գիտէ ինչ երկնքի ու աստղերի տակ՝ հայ գիւղը հնարաւորութիւն չէ ունեցել զարգանալու, կատարելագործվելու, գեղեցկանալու։ Հայ գիւղացու ամբողջ խելքն ու հնարագիտութիւնը դարերի ընթացքում ուղղված է եղել մի բանի միայն—անընդհատ հոսող արիւնի ու աւերածութիւնների մէջ պահել իր գլուխը, իր ցեղական ինքնուրոյնութիւնը, իր կրօնը։ Եւ նա պահել է այդ ամենը, բայց պահել է այժմեան որջ—գիւղերում։ Հերոս գիւղացի, աւելին անել դու չէիր կարող... Իշխան, նախարար, ազատներ, ամենքն, ամենքն անհետացել կամ օտարացել են և նա միայն, իբրև փոթորկի յանդիման անսասան կանգնած մի հաստատարմատ կաղնի, իր հսկայական ուսերի վրա տարել է հայի պատմական դժբաղդ կեանքի ամբողջ ծանրութիւնը... Նրա որջերի մէջ, իբրև մի սրբազան կանթեղ, միշտ անշէջ պահվել է ցեղական ինքնուրոյնութեան այն հուրը, որը հանգցնել այսուհետև չէ կարող ոչ մի երկրայինն, դուցէ նոյն իսկ երկնային զօրութիւնը... Փառք քեզ, ով որջերից բաղկացած հայ գիւղ, ով հայի հիմք ու յենարան։

VII

Անընդհատ սլանում ենք դէպի առաջ. գնացքը ծայրէ ի ծայր կտրեց ու անցաւ Շիրակի դաշտը. և այժմ, Ալագեօզ կայարանի մօտ, նա թեքում է իր հարաւընթաց ուղղութիւնը դէպի արևելք ու մտնում մի այլ, աւելի լայնատարած ու ընդարձակ դաշտ, Արարատեան դաշտը։

Հայի սրտի համար սիրելի, քաղցրանուն տեղեր։ Ես առիթ չէի ունեցել մինչ այդ ժամանակ տեսնելու դաշտի այս հիւսիս-արևմտեան մասը, ուստի վագօնի մի պատուհանից շարունակ անցնում եմ դէպի միւս՝ հանդիպակաց պատուհանն ու դիտում շրջակաները։ Բայց պատուհանները բռնված են. ընկերներս հետաքրքրութեամբ գլուխները հանել են դուրս և նայում են դէպի հարաւ. Հա, մօտենում ենք Մասիսին. նրանք օր առաջ կամենում են տեսնել այն հսկային, որին յաղթահարելու համար ճանապարհ են ընկել։ Եւ յիրաւի հեռու հորիզոնում, թուխ-կապտագոյն մառախուղի թափանցիկ շղարշով քօղված, երևում է Մասիսի վիթխարի զանգվածը. գորշ ամպերի կոյտերը, որպէս մի հսկայական գլխանոց, ծածկել են նրա կատարը և մռայլել նրա ճակատը։ Հայ լեռների ծերունի նահապետը մեզ չէ ողջունում. նա ուրախ չէ, որ օտար ոտներ սպառնում են կոխել նրա ձիւների անբիծ մաքրութիւնը... Իզուր ես դիտակս ուղղում եմ այն տեղին, ուր ենթադրաբար պէտք է լինի Մասսի գագաթը. բացի մութ մոխրագոյն և սպիտակ ամպերի խառնաշփոթ զանգուածքներից, ուրիշ ոչինչ չեմ տեսնում։ Ակամայ ես հեռացնում եմ նրանից ու կրկին ուղղում Արարատեան դաշտին։

(Կը շարունակվի)

Նրանք Թիւրք զօրքերի հետ միասին հալածում են ազատութեան նահատակներին։ Այդպէս էր յոյն ժողովուրդը։ Եւ կարծես այդ ամենը բաւական չէր, այժմ նրանց պատրիարքն էլ Կ. Պօլսում հրապարակ է մտել մի յայտագրով, որով միանգամայն լրացնում է իր հօտի ստորութեան պատկերը։—«Յունական պատրիարքը, գրում են թերթերը, մի յայտագիր է ուղարկել Իլդիզ-Քիօսկին մակեդոնական շարժման առիթով։ Նա յայտնում է, թէ տեղի ունեցող խառնակութիւնների պատճառն այն է, որ գոյութիւն ունի բօլղարական պատրիարքութիւն։ Ուրեմն Թիւրք կառավարութիւնը եթէ ուզում է ապստամբութիւնը խեղդել, պէտք է ջնջէ բօլղարական պատրիարքութիւնը և պահպանէ յունական պատրիարքի գործունէութիւնը...»։

Դժուար ջրում ձուկ որսալ, մակեդոնական օրհասից օգտուել հին վրէժը լուծելու համար—ահա յոյն պատրիարքի նպատակը, որ մի անջնջելի սև բիծ է մնալու նրա ամբողջ կեանքում, իբրև մարդկային ստորութեան արգիւնք։

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՑ ՅԵՏՈՅ
(Նամակ Գերմանիայից)

«Մշակի» ընթերցողներին արդէն յայտնի է ռայխստագի ընտրութիւնների հետևանքը։ Նորընտիր մարմինը արդէն կազմ և պատրաստ է և մի քանի շաբաթից յետոյ կունենայ իր առաջին նիստը։ Թէ որքան արդիւնաւէտ կը լինի այս հինգամեակը—պարլամենտական այդ երկար տարին, ապագան միայն ցոյց կը տայ. սակայն թէ որպիսի հարցեր կը դրվեն սեղանի վրա և ինչ կարգի հարցադրումներ առաջ կը գան, այդ դժուար չէ նախատեսել, եթէ միայն ի նկատի առնենք նորընտիր ռայխստագի գոյնը։

Յայտնի է, որ վերջին ընտրութիւնների ժամանակ ամենափայլուն յաղթանակը սօցիալիստ կուսակցութիւնը տարաւ—մի յաղթանակ, որի նմանը մինչև այժմ տեսնված չէր և որը շատերի համար անակնկալ էր։

Առաջին ընտրութեան ժամանակ, երբ այդ կուսակցութեան ստացած ձայները սպառնում էին, ռայխստագի ամենահզօր կուսակցութիւնը կազմելու, stichwahl-ի *) ժամանակ բոլոր հակառակորդ կուսակցութիւններին մի սրտով և մի հոգի գործեց, միացած ուժով կռուելու մեծ չարիքի դէմ, գերապատւութիւնը տալով փոքրագոյնին։ Եւ այս դէպքում լիբերալ կոչված կուսակցութիւնը չը քաշվեց նոյն իսկ անտիսեմիտին գերադասել ռամկավարականից։ Եւ նա հասաւ իր նպատակին այն չափով միայն, որ ընկերավարական—ռամկավար կուսակցութիւնը տեղի տուեց կենտրոնին և 81 պատգամաւորով դարձաւ երկրորդ հզօր կուսակցութիւնը միայն։ Սակայն ինչպէս երևում է իրերի ընթացքից, միւս կուսակցութիւնների գործ դրած ճիգերը հետզհետէ անկարող պիտի լինեն այդ հոսանքի առաջն առնելու, որ հեղեղ դարձած առաջ է վազում և որի առաջ նետված քարերը միայն առժամանակեայ ընդհատութեան խոչընդոտներ են։ Անչուշտ կենսունակ է և ապագայ ունի միայն այն կուսակցութիւնը, որ հետզհետէ աւելի աճում և աւելի զարգանում է։ Մինչդեռ Գերմանիայում, սկսած 1871 թւից, միւս բոլոր կուսակցութիւնները նուազում և բաժան բաժան են լինում, ռամկավար կուսակցութիւնը միայն օրինակելի կազմակերպված և միացած, խոշոր քայլերով առաջ է ընթանում։

Ազնւապետական ազնիւ պետութեան ինքնուրոյն և ազատ զարգացման արգելք է հանդիսանում։ Լիբերալ բուրժուազիան անկարող է ազնւականութեան անսահմանութեան դէմ կռւել, քանի որ իր շահերի պատճառով, նրանից կախումն ունենալու դաշինք ունի կապած նրա հետ։ Այդ կռիւը մնում է աշխատող, սակայն ինքնուրոյն դասակարգի ձեռքը։

Ի՞նչ բանի դէմ պիտի կռւէ այդ կուսակցութիւնը և ինչ հարցերի դէմ պիտի բողոքէ նա, իր կուսակցական շահերի պաշտպանութեան համար։

Տարակոյս չը կայ, որ այդ հարցերի մէջ առաջին տեղը պիտի բռնէ մաքսերի սակագների (zolltarif.) հարցը։ Յայտնի է որ անցեալ 1902 թւի դեկտեմբերի 14-ի օր ու գիշերվայ աղմկալից նիստից յետոյ, ռայխստագում ձայների 3/4 մասի առաւելութեամբ ընդունվեց պատգամաւոր Կարդորֆի նոր տարիֆների մասին արած առաջարկը։ Նոր տարիֆների սրամտութեամբ աւելանում են ներմուծվող ապրանքների սակագները՝ յօգուտ տեղական արդիւնաբերութեան զարգացման։ Մաքսերի յաւելման պատճառով նուազում է ներմուծվող ապրանքների քանակը, և տեղական արդիւնագործը, օգտվելով այդ հանգամանքից, բարձրացնում է իր ապրանքի արժէքը, առաջացնելով երկրի մէջ արհեստական թանգութիւն։ Մաքսային հարցը, որ ընտրութիւնների ժամանակ ռամկավարների պրօպագանդայի համար ամենայաջող միջոցը եղաւ, իբրև շատ գեղեցիկ օրինակ ծառայեց այն հանգամանքի նկատմամբ, թէ ինչպէս յաճախ մեծամասնութեան շահերը զոհ են գնում փոքրամասնութեան (ագրարների) շահերին։ Նոր սակագների հիման վրա օրէցօր թանգանում են կենսական մթերքների արժէքները։ Աշխատող դասակարգը օրական մի ֆունտ արջառի կամ ոչխարի միս ունենալու համար ստիպված է ծախսել իր օրավարձի եթէ ոչ կէսը, գոնէ 1/3 մասը։ Խիստ թանգ են նաև միւս կենսական մթերքները, խոզի միսը, իւղը, ձուն, զանազան ձկներ, խեցգետինը և որ գլխաւորն է՝ հացաբոյսերը։ Բէբէլի առաջ բերած մի հետաքրքիր հաշւից երևում է, որ ամեն մի բանւոր միջին հաշւով տարեկան 11 օր պիտի աշխատէ միայն հացաբոյսերի յաւելեալ արժէքի համար, իսկ եթէ այդ հաշւով ի նկատի առնենք և միւս մթերքները, կը տեսնենք, որ աշխատող ժողովրդի առաջ բացվում է անտանելի ծախսերի մի շղթա, մինչդեռ նրա վարձը մնում է նոյնը։

Տարիֆների հարցից յետոյ գալիս է Գերմանիայի քաղաքական ոտնձգութիւնների դէմ մաքառման հարցը, որի պատճառով ամեն տարի միլիօններ են սպառվում, ի վնաս երկրի ներքին շահերի։

Սկսած 1898 թւից, Գերմանիան ամեն տարի աւելացնում է իր թէ ցամաքային և թէ ծովային զօրքերի թիւը։ Դեռ 1899 թւին, ռայխստագում մեծամասնութեան ձայնով և կենտրոնի յատուկ ջանքերով, գերմանական զօրաբանակի թիւը 19,000 մարդով ստուարացաւ. իսկ անցեալ տարի բաւական թւով աւելացաւ մարտանաւերի թիւը։ Թէ որքան է ծախսվում այդ բոլորի համար, բաւական է միայն չը մոռանալ այն հանգամանքը, որ գերմանացի զինուորը ստանում է կանոնաւոր սնունդ և պարտաւոր է հագնվել միշտ նոր և մաքուր. իսկ որքան արժէ մի մարտանաւը...

Միլիտարիզմի և նաւատորմի հզօրացման հետ անմիջապէս կապ ունի գաղութների հարցը։ Կոլօնիական քաղաքականութիւնը, որ Վիլհելմ կայսրի օրով խիստ առաջ է գնացել, պետական պարտքերի բարդվելու գլխաւոր պատճառներից մէկն է եղել։ 1888 թւին, երբ ներկայ կայսրը գահ բարձրացաւ, պետական պարտքը 721 միլիօն մարկ էր միայն համարվում, մինչդեռ այսօր նա հասել է 3000 միլիօնի, տարեկան 100 միլիօն վճարելիք տոկոսով։

Վաղո՞ւց է վերջացել ֆրանսիացիներից վերցրած պատերազմական տուգանք 5 միլիարդը, բացականչում է Բեբելը. Նրանք կրկին հարստացան. իսկ մենք էլի նոյն աղքատն ենք. և ո՞ւր կը տանէ մեզ այս վիճակը, եթէ մեր պարտքերի թիւը այսպէս մեծ քանակութեամբ բարձրանայ. եթէ ոչ սնանկութեան։ Եւ ինչու համար շարունակ հզօրացնել պատերազմական բանակները, շարունակում է նա, քանի որ ներկայումս ոչ մի պետութեան համար պատերազմը նպատակաւոր չէ կարող լինել։ Սպառազինված խաղաղութիւնը, որ աւելի վնասակար է, քան պատերազմը, առաջ է բերել Եւրոպայի մէջ մի անմիտ մրցումն, շարունակ սպառելով երիտասարդ ոյժերը և աշխատողի դրամը։ Պատերազմել ոչ ոք չէ ուզում. ամեն մի պետութիւն վախենում է իր շուաքից։ Երբ Վիլհելմ կայսրը այցելեց Դանիա և Իտալիա, ընկաւ միապետների վզովը և համբուրեց նրանց երեսները, յանուն յաւիտենական բարեկամութեան և խաղաղութեան։ Բայց հազիւ թէ դարձաւ Գերմանիա, նրա առաջին ջանքն եղաւ զօրեղացնել իր նաւատորմը։ Արդեօք պահանջը կամ հայրենիքի պաշտպանութիւնն է ստիպում այդ. ոչ, պատասխանում է նա. միայն Ատլանտեան Ովկիանոսի աւագ ծովապետը լինելու սին տենչանքը։

Երբ հայրենիքը վտանգի կենթարկվի և պաշտպանութեան կարօտ կը լինի, այն ժամանակ մեզանից իւրաքանչիւրը պատրաստ է իր կուրծքը դէմ դնել անարդարութեան առաջ։ Ամենափայլուն օրինակը մեր աչքի առաջ ունենք, անվեհեր բուրերը ունիֆօրմ չունէին, (որոնց համար մենք միլիօններ ենք ծախսում). բայց ամենից աւելի լաւ պաշտպանեցին իրանց ընտանիքը։

Կասկած չը կայ, որ արտաքին քաղաքական նպատակների համար ծախսված խոշոր գումարները ամենից շատ հոգացվում են խեղճ աշխատաւոր դասից, որը շարունակ ճնշվում է նորանոր հարկերի և կողմնակի վճարների տակ։

Նորընտիր ռամկավարների մերձակայ նպատակն է, յօգուտ իր շահերի առաջադիմութեան, սահմանափակել Գերմանիայի քաղաքական ընչաքաղցութեան տենչանքը և ցոյց տալ ժողովրդի քսակից վատնված ֆենիգների արդար գործադրութիւնը։

Տ.

Շարլօտտենբուրգ.

*) Ընտրութիւն երկու հոգու մէջ միայն։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Ռուան քաղաքից հեռագրում են, որ խաղաղութեան XII համաշխարհային կօնգրէսը կայացաւ սեպտեմբերի 11/22-ին Ֆրեդերիկ Պասսիի նախագահութեամբ։ Կօնգրէսին մասնակցում է և Մօնակօյի իշխանը։ Կօնգրէսը, ի միջի այլոց, այն որոշումը կայացրեց, թէ մի պետութիւն, որ համաձայնութիւն տուած կը լինի ծագած որ և է մի միջազգային վէճ լուծել միջնորդ իրաւարար ատեանով, իրաւունք ունի դիմել օրինական պաշտպանութեան այն պետութեան դէմ, որ հրաժարվում է այդ ատեանից, կամ այն պետութեան դէմ, որ սկսում է պատերազմական գործողութիւններ, առանց կանխապէս որ և է բանակցութիւն սկսելու։

—Բօլգարական «Миръ» լրագիրը սաստիկ յարձակումներ է գործում բօլգարական մինիստր-նախագահ Պետրովի դէմ, որը իբր թէ Ռուսչուկում հետևեալ ճառն է արտասանել գիւղական տանուտէրերին. «Ով որ տանուտէրերից կամ նրանց դրագիրներից թոյլ կը տայ իրան շեղվել կառավարութեան աջակցելուց առաջիկայ ընտրութիւնների ժամանակ, նրան կառավարութիւնը կը համարէ իր թշնամին։ Դուք լաւ գիտէք, թէ ինչ մարդիկ են ստամբուլականները դեռ հանգուցեալի ժամանակից։ Ով իմ մի աչքը կոխ տայ, ես նրա երկու աչքը կոխ կը տամ։ Բոլոր նրանք, որոնք կառավարութեան կողմնակից են, պէտք է պատրաստ լինեն առաջիկայ կռուի համար դաւաճանների հետ։ Ռուսաստանը արգելք է հանդիսանում մեզ ամեն քայլում, բայց մենք կարող կը լինենք հասնել մեր նպատակին նրանից անկախ։ Ես արդէն ձեռք եմ բերել ինձ համար մեծամասնութեան համակրութիւնը և զգուշացնում եմ ձեզ, մի վնասէք ինձ, որովհետև ես կը ջախջախեմ ձեր գլուխը...» Անհաւատալի է թւում, որ մի մինիստր թոյլ տայ իրան այդպիսի ճառ խօսել։

—Ստրասբուրգ քաղաքի մի բանկիր կտակել է գերմանական սօցիալիստական կուսակցութեան պարագլուխ Բեբելին 10,000 ֆրանկ ի նշան երախտագիտութեան այն ազդու բողոքի համար, որ նա արեց Էլզաս-Լօտարինգիայի Գերմանիայի հետ միացման դէմ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

16 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Օրէնքների ժողովածուի» մէջ հրատարակված է՝ չորս պաշարողական թնդանօթաձիգ գնդերի կազմակերպութեան մասին. օֆիցէրների ամուսնանալու վերաբերեալ օրէնքի փոփոխութեան մասին. զինուորական վարչութեան համար առանձին կանոններ սահմանելու մասին զինուորական գաղտնիքներ տալու և լրտեսութեան համար պատասխանատւութեան վերաբերմամբ։—Բիւլլետէն Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչի առողջական դրութեան մասին. «Սուր բրօնխիտը, որ սեպտեմբերի 11-ին տարածվել էր թոքերի և շնչառութեան ճիւղերի վրա, թէպէտ վերջին երկու օրս թուլացաւ, բայց այնուամենայնիւ մնում է դեռ բաւական մեծ երկարութեամբ։ Մարմնի անդամալոյծ կէսի կամաւոր շարժումների մէջ նկատելի բարւոքումն է սկսված։ Ընդհանուր դրութիւնը բաւարար է։ Տաքութիւնը բնական է»։

ՄՈՍԿՎԱ։ Էժանագին բնակարաններ կառուցանելու համար Սոլոդովնիկովի կտակած գումարից մէկ միլիօն յանձնված է քաղաքին։ Սկսեցին գնել հողամասեր։—Աշխատասիրական ընկերութիւնը դիմեց քաղաքային վարչութեան, խնդրելով դրամական կամ աշխատանքի աջակցութիւն ցոյց տալ ընկերութեան ձեռնարկած ժողովրդական կրթութեան հաստատութեանը Թուրքեստանում։—Մոնղոլիայից վերադարձաւ Ելպատևսկին, որն ուղարկված էր այնտեղ աշխարհագրական ընկերութեան կողմից և որը ամբողջ ամառն անցկացրեց այնտեղ։ Ելպատևսկի զբաղված էր Կօսօգոլ լճի չափումներով և ժողովել է կենդանաբանական առատ նիւթ։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Կայացրված է դատավճիռ Նիշի օֆիցէրների գործի վերաբերմամբ։ Նովակովիչ և Լազարովիչ դատապարտված են երկու տարվայ բանտարկութեան և աստիճաններից զրկվելու, Դրանգուբէվիչ—մի տարվայ բանտարկութեան, Լուգոմէրսկի և Գրօւիչ—տաս ամսվայ բանտարկութեան, Տօդօրովիչ, Գէօրգիեվիչ և Անդրէիչ—ութ ամսվայ, Վելիչկօվիչ և Լէոնտիևիչ—մէկ ամսվայ, իսկ մնացածները չորս տարվայ բանտարկութեան։ Դատիժը զգալի է միայն երկու գլխաւոր դաւադիրների համար. նրանք զրկվում են իրանց կոչումից. իսկ մնացածները, դատիժը կրելուց յետոյ, մնում են օֆիցէրներ։ Մեղադրվածները և պրօկուրօրը բողոքարկու դանգատներ մտուցին։ Այդ դանգատների վճիռը տեղի կունենայ այս շաբաթվայ վերջը։

ՌՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ։ Գիշերը իր տան մէջ մահացու կերպով վիրաւորված է այստեղի յայտնի վաշխառու Լէվին։ Յանցաւորը չէ գտնված։ Կողոպտման նշաններ չը կան։

ՏՕՄՍԿ։ Ներքին գործերի մինիստրը երկու օր մնալով և այցելելով իր վարչութեան ենթակայ հիմնարկութիւնները, ճանապարհ ընկաւ Պետերբուրգ։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Times» լրագիրն իմացել է, որ այն յանձնաժողովը Իլդիզ-Քիօսկում, որին յանձնարարված է քննել մակեդոնական գործերը, առաջարկեց հրացանի բռնել որանից յետոյ զէնքը ձեռքին կամ անզէն գերի բռնված բոլոր բօլղարներին. սուլթանը իբր թէ հաստատեց վճիռը. անհրաժեշտ հրամաններ իբր թէ ուղարկված են զօրքերին։

ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ։ Սեպտեմբերի 23-ին կը կայանայ նախահարսանեկային երեկոյթ հին պալատում, սեպտեմբերի 24-ին—պսակադրութիւն պալատական եկեղեցում, և ապա ռուսաց եկեղեցում, սեպտեմբերի 25-ին հանդիսաւոր ներկայացումն և սեպտեմբերի 27-ին պալատական պարահանդէս։

ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ։ Կայացաւ նախաճաշ նոր պալատում, որին ներկայ էին Թագաւոր Կայսրը, Թագուհի Կայսրուհին, մեծ դուքսը, կոմս Լամզդորֆ, պետական մինիստր Րօտէ և այստեղ գտնվող դիպլօմատիական մարմինը։

ԼՕՆԴՕՆ։ «Րէյտէրի գործակալութիւնը» հաղորդում է սեպտեմբերի 15-ից Տեանցզինից, որ Ռուսաստանի ներկայ զինուորական ոյժերը Մայրագոյն Արևելքում հասնում են ամեն տեսակ զէնք կրող մինչև 35,000 մարդ, որոնց թւում 18 բատարէաներ Մանջուրիայում. 11,000 մարդիկ գտնվում են միացնող գծի վրա Պօրտ-Արտուրի և Ամուրի միջև և 90,000(?) Պօրտ-Արտուրում և Տալիէնվանում։ Պօրտ-Արտուրում կառուցված են 30 մարտկոցներ, 50 ուրիշ մարտկոցներ կառուցվում են։ Այդ տեղի վրա տիրապետող բոլոր գագաթները ամրացրված են։ Պօրտ-Արտուրում մշտապէս կանգնած են 40 զինուորական նաւեր, 40 ուրիշ նաւեր միշտ գտնվում են պատրաստ Տալիէնվանում։ Հոկտեմբերի 2-ին գալու են չինական ջրերը երեք զինուորական նաւ-կրէյսէրներ, չորս ջնջող ականանաւեր և երկու ականանաւեր։

17 սեպտեմբերի

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Գրուիչին յանձնարարված է մինիստրութեան կազմակերպութիւնը։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ։ Արքայական ընտանիքի անդամները այսօր Ֆրէդէնսբուրգից ուղևորվում են Րէօսկիլդէ պսակ դնելու համար Լուիզա թագուհու գերեզմանի վրա։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Կոլումբիական նախագահը լիազօրութիւն տուեց դաշնագիր կապել Միացեալ-նահանգների հետ Պանամեան ջրանցք կառուցանելու վերաբերմամբ։

ԳԱԳՐԻ։ Բուսաբուծութեան ցուցահանդէսը բացվում է սեպտեմբերի 19-ին. նրան մասնակցում է Կովկասի և Հարաւային Ռուսաստանի այգեգործական հիմնարկութիւնների մեծամասնութիւնը։ Բերված է տունկերի մեծ քանակութիւն։ Գինեգործութեան, պտղաբուծութեան և բանջարաբուծութեան բաժանմունքները հարուստ են գեղեցիկ տեսակներով։ Բուսաբուծութեան համաժողովը բացվում է սեպտեմբերի 25-ին։ Երկրագործութեան մինիստրութիւնն ուղարկել է մասնագէտներ դասախօսութիւններ կարդալու պտղաբուծութիւնից, բանջարաբուծութիւնից, գինեգործութիւնից, ջերմանոցապահութիւնը և մեղուապահութիւնը փչացնողների դէմ կռւի մասին։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ազգային ժողովի առաջիկայ ընտրութիւններին մակեդոնացիները կամենում են հանդէս բերել Սօֆիայում իրանց թեկնածուներին։ Թիւրքաց զօրքերն այրեցին Գիրեն գիւղը Արևելեան Մակեդոնիայում։

ԴԱՐՄՇՏԱԴՏ։ Թագաւոր Կայսրը կէսօրից յետոյ 5 ժամին ճանապարհ ընկաւ Շէնբրունի։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Մեծ վեզիրը յայտնեց ներքին գործերի հաւատարմատար Իբրահիմին, որ սերբիական ազգութիւնը պաշտօնապէս ճանաչելու պատճառով Մակեդոնիայում, արված խոստումները կը կատարվեն և որ խառն յանձնաժողովը այդ խոստման կատարման սկիզբն է։ Նոյնպիսի բացատրութիւններ մեծ վեզիրը տուեց և ռումինական դեսպան Լազովարիին կուցովալախեան ազգութեան վերաբերութեամբ։—Բօլգարական աւազակների ձեռքով Թիւրքիայում այրված բնակարանները վերականգնելու համար սուլթանը անխական միջոցներից նուիրեց 1000 ոսկի, հրամայելով, որ 1000 ոսկի եւ Բ. Դուռը տայ այդ նպատակով։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Երկու արմատական ֆրակցիաների պատուիրակները վճռեցին կազմել զօրեղ կառավարութիւն երկու ֆրակցիաներից։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Բոլոր պետութիւնների համաձայն գործողութիւնը և նրանց միակերպ խորհրդակցութիւնները որոշակարգ տպաւորութիւն գործեցին Բ. Դրան վրա. դրանց պէտք է բացատրել այն կարգադրութիւնները, որոնցով արգելվում են բռնութիւնները բօլգարական գիւղերի վրա։

ՍՕՖԻԱ։ Բօլգարական կառավարութիւնը և եկեղեցական իշխանութիւնները աշխատում են յորդորել կօմիտէտի պարագլուխներին, որ նրանք դադարեցնեն շարժումը։—Ռէդիֆների դիվիզիան Զմիւռնիայում տեղափոխվում է Ուսկիւբի սանջակի սահմանագծային շրջանը, ռէդիֆների դիվիզիան Կօնիայում տեղափոխվում է Սերէսեան սանջակը որպէս պահեստի զօրք։—Մրէկվան հեռագրի մէջ Կ. Պօլսից, սեպտեմբերի 16-ից զօրքերի և բաշիբոզուկների կողմից խօսքերից պէտք է կարդալ. «Իր կողմից բօլգարական կառավարութիւնը խոստացաւ ամեն հնարաւոր միջոցները գործ դնել մակեդօնական շարժումը դադարեցնելու համար։ Բօլգարիան այդ պահանջեց Թիւրքբօլգարական յանձնաժողով նշանակել այն նպատակով, որ բօլգարական կառավարութիւնը ազդեցութիւն ունենայ բօլգարական նրա անդամների ընտրութեան վրա։ Թիւրքիան մերժեց այդ պահանջը կատարել, բայց տյնու ամենայնիւ վերջում այդպիսի ազդեցութիւնը թոյլ էր տրված էկզարխին, որը սակայն օգուտ չը քաղեց նրանից։ Այդ պատճառով Բ. Դուռը ինքն ընտրեց մակեդօնական յանձնաժողովի անդամներ և զարմացրեց Բօլգարիային, նշանակելով յանձնաժողովում մակեդօնական բոլոր ազգութիւնների ներկայացուցիչներին։ Բօլգարական կառավարութիւնը արդէն բողոք յարուցեց այդ յանձնաժողովի կազմի դէմ և պահանջեց, որ հրաւիրվեն գոնէ երկու բօլգարներ։ Ցոյները նոյնպէս դժգոհ են, որ յանձնաժողովում նշանակված է միայն մի յոյն, այն ինչ ռումինները շատ դժգոհ են կուցօվալախին հրաւիրելուց, որովհետև այդպիսով կուցովալախեան ազգութիւնը առաջին անգամ է ճանաչվում Բ. Դռնից։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԽՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Վերադարձել է հանքային ջրերից և վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը։ Գանօվսկայա փող, № 20, տ. Թամամշեվի (Гановск. ул., д. Тамамшева, № 26).
Առաւօտեան 9—$10^1/_2$ ժամը
Երեկոյեան 5— 7 ժ.

ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ ԳՆԵԼ
„ՄՈՒՐՃ“ ամսագրի 1903 թւի
1, 2, և 3 №№-ը։
Վաճառել ցանկացողները թող բարեհաճեն դիմելու «Մուրճի» խմբագրատուն (Чавчавадзевская, № 16) կամ «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցը (Дворцовая)։ 3—3

Մի Փոքրիկ Հայ Օրիորդ
Ցանկանում է հայերէն լեզուի դասեր տալ։
Հարցնել «Մշակի» խմբագրատանը։ 2—3

ԿՈՆԵԱԿԻ ԱՊՊԱՐԱՏ
Բոլորովին ՆՈՐ, ծախվում է ԿԷՍ գնով։ Հարցնել՝ Михайловск. просп., № 68, складъ дровъ Мамулова. 3—3

Շուտով տպագրութեան կը յանձնվին
I «ԲԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ»
Բաժանորդագինը 50 կօպ., լոյս տեսնելուց յետոյ 1 րուբլի։
II «ԹՈՒՐՔԻԿ ԱԿՆԱՐԿ ՆՈՒԽՈՒ ԴԱՒԱՌԻ ՈՒԴԻԱԽՕՍ ԵՒ ԹՐՔԱԽՕՍ ՀԱՅԵՐԻ ՄԱՍԻՆ»։
Բաժանորդագինը 25 կօպ., լոյս տեսնելուց յետոյ 50 կօպ.։
Դիմել Սիմֆերօպօլ. Ղ. քահ. Ցովսէփեանցին։ 1—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
ԳԷՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
Վերադառնալով Կովկասեան հանքային ջրերից, վերսկսել է հիւանդների ընդունելութիւնը,
Առաւօտեան 9—11 ժ.,
Երեկոյեան 6—7 ժ.,
Վէլիամինօվսկայա փողոց, տ. 24։
(հ. կ. երեք.) 1—3

Ժողովրդական Թատրոնի հայկական սեկցիան խնդրում է այն բոլոր անձանց, որոնք անցեալ սեզօնին մասնակցել են ներկայացումներին, չորեքշաբթի Արծրունեան Թատրոնում կիրակի, առաւօտեան ժամի 11-ին, անցեալ տարվայ սեկցիայի գործունէութեան հաշուետուութեան և այս սեզօնի նոր 5 անդամների ընտրութեան համար։
Նախագահ սեկցիայի՝ Ն. Աբրահամեան 1—3

Լոյս տեսաւ
ՑՈՎՀ. ԴՈՒՐԲԱԽԵԱՆԻ
„ԾԱՆՕԹ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ“
վերնագրով վիպական գրուածքը—հայ եկեղեցականների և երէցփոխների կեանքից։
Գինը 75 կօպ.։
Դիմել՝ հայ գրավաճառներին Թիֆլիս և Բագու. իսկ հեղինակին—հետեւեալ հասցէով. С.-Петербургъ, Лештуковъ переул. № 4. Пушкинская Скоропечатня. 5—10

„ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ
Մ. Ա. ԲԱՐՏՕԼԴԻ
Ելիզաւետինսկայա փող. սեփակ. տուն № 79
Ընդունվում են երեխաներ միջնակարգ դպրոցների համար պատրաստելու։ Տեսական և գործնական պարապմունքներ։ Ֆրանսերէնի, գերմաներէնի և անգլիերէնի դասընթացներ։ 5—5

ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ ԴՊՐՈՑ
Ն. Գ. ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ
Աշակերտուհիների ընդունելութիւնը ամենայն օր։ Հասցէն՝ Սօլօլակ, Бебутовская ул., № 64. д. Теръ-Осипова. 4—4

Իմ աշխատութեամբ լոյս են տեսել հետեւեալ
ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԸ
Ուսակերտաց համար.

1.	Դասատետր կրօնի	ա. տարի	. —	25
2.	» »	բ. »	. —	20
3.	» »	գ. »	. —	30
4.	Հին-ուխտ	դ. »	. —	35
5.	Նոր-ուխտ	ե. »	. —	40
6.	Գործք առաքելոց	զ. »	. —	40

Ուսուցչաց համար.

7.	Ուղեցոյց կրօնի—հին-ուխտի (սպռ.)	—	—
8.	» » —նոր-ուխտի	.	2— 5
9.	Ուսումն քրիստոնէական կրօնի Դ. հ.		1—50
10.	» » » Ե. »	—	50

Իմձ դիմողներին տալիս եմ 1. 6 տարիների համար 25%. 2, 3, 4, 5 տարիների համար 20%, իսկ 7, 8, 9, 10 տարիների համար 35% զեղչ։
Կարելի է դիմել—1) ինձ (Коммерческое училище), 2) Центральная книжная торговля և 3) Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“.
16—100 Սահակ քահ. Սահակեանց

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ.
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վէլիամինօվսկայա փ. տ. № 8.
(և. հ. շ.) 15—100

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ
վաճառվում են հետեւեալ նոր հրատարակութիւնները

ԲԱՆԲԵՐ, վեցամսեայ հանդէս, խմբագիր. Ն. Աղոնց, գիրք Ա.	2 50
բաժանորդագինն է երկու գրքերին.	4 —
ԳԵՂՈՒՆԻ, պատկերազարդ հանդէս.	4 50
ԾԱՆՕԹ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ, Ցովհ. Դուրբախեանի	— 75
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ-ԻԴԷԱԼԻՍՏ Շիլլէր, պատկերազարդ, գրեց Ս. Թառայեանց.	3 —
Նոյնը փառակազմ.	4 —
ԲԱՐԱԲԲԱ, Քրիստոսի ժամանակակից վէպ. Թարգմ. Ա. Գարգեանց.	1 50
ԱՆԱՀԻՏ, Աղայեանի, նոր տպագրութիւն.	— 30
ԿԵԱՆՔԸ ԾՈՎԵՐԻ ԽՈՐՔՈՒՄ, Թարգմ. Ս. Մալխասեանի, 50 պատկերով.	— 30
ԵՐԱԶ կամ ՕՍԿԱՆ ՊԵՏՐՕՎԻՉՆ ԵԴԵՄՈՒՄ, ֆէյերիա մէկ գործ. Ա. Սարգարեանի.	— 20
ՏԱՂՏԿԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, Չեխովի, Թարգմ. Գ. Ա.	— 30
ԳՈՒՏՈՆ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ, Նոր-բառգիրք պատկերազ. ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ երկու հատորը միասին.	12 ֆր. 50

Նոյն տեղը վաճառվում են Փ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ հետեւեալ Թարգմ. աշխատութիւնները

	Ռէյնեկի աղուէսը	— 60	ՇԻԼԼԵՐ,	Աւազակներ, ողբերգութիւն.	— 50
ՍՄԱՅԼՍ,	Բնաւորութիւն	1 50	ՏՕԼՍՏՕՅ,	Ռոբինզոն, փոքր. համար.	— 20
»	Ինքնօգնութիւն.	1 50	»	Կոլոմբ, փոքրերի համար.	— 15
ԱՄԻՉԻՍ,	Սիրտ	1 —	ՀԱՅՉԷ,	Բէատրիչէ, վէպիկ.	— 30
»	Ապէնինններից մինչև Անդերը.	— 20	»	Նօնցայի բերդը, վէպիկ.	— 30
ՌՈՒՍՏԵՄ	և Զոհրաբ.	— 20	ԻՐՎԻՆԳ,	Մահմեդի կեանքը	1 20

Գումարով գնողներին զիջումով։
Դիմել.—Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“, Тифлисъ, д. Лалаева, на Дворцовой улицѣ, Г. Галустяну. 1—3

ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆ ՄԱՏԻԿՈՒ
(INJECTION AU MATICO)

Գրիպ և ընկ դեղագործների թոյլ է տրված Ռուսաստանում։ Այս հեղուկի մէջ շահագործված են պերուանեան Մատիկօ բոյսի յատկութիւնները, մի բոյս, որ զարմանալի կերպով բժշկում է հոնորէյը (սերմնաթափութիւն) և մի քանի տարվայ ընթացքում համաշխարհային հռչակ է ստացել։ Ծարճ ժամանակում բուժում է ամենազօրեղ սերմնաթափութիւնները։
Պարիզ, 8 Rue Vivienne և գլխաւոր դեղատներում։
(2, 17) 19—24

Լոյս տեսաւ և վաճառվում են
Կենտրոնական Գրավաճառանոցում
յետագայ գրքերը՝

Ակադեմիկ Ի. Ր. Թարխանով. Տնային բժշկարան, պրակ ա. Անդամազննութիւն և բնախօսութիւն, 104 պատկերով, հրատ. բժ. Գ. Բարեանի, Թիֆլ. 1903 թ. գ. 1 ր.
Գալստանեան Ստ., Պատմութիւն Հայոց—սկզբից մինչև մեր օրերը, գ. տիպ, Թիֆլ. 1903 թ., գ. 1 ր. 50 կ.
Աղանեան Գ. ա.-քահ., Աղօթատետր հայոց եկեղեցական և արքունի ուսումնարանների համար, գ. լրացրած տիպ, Տփխիս, 1903 թ. գ. 10 կ.
Նոյն տեղը վաճառվում են ամեն տեսակ ուսումնարանների համար բոլոր ԴԱՍԱԳՐԵՐԸ։
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (հ.) 5—10

Ց. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ
ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ
(ПОЛНЫЙ РУССКО-АРМЯНСКІЙ СЛОВАРЬ)
Լոյս տեսաւ ՉՈՐՐՈՐԴ պրակը, գինը 1 ր., ճանապարհածախսով 1 ր. 15 կ.։ Բառարանի բաժանորդագինն է 6 րուբլի, ճանապարհածախսով 7 րուբլի, առաջին հատորը փառակազմ՝ 7 ր. 50 կ.։ Երեք ր. 50 կ. կամ 4 ր. ուղարկելը կը համարվի բաժանորդ և անյապաղ կը ստանայ արդէն լոյս տեսած պրակները։
Դիմել հեղինակին հետեւեալ պարզ հասցէով. Тифлисъ, А. С. Дагбашяну և կամ «Գուտտենբէրգ» գրախանութ։
Ծանօթ. Հին բաժանորդները, որոնք ճանապարհածախս չեն վճարել, չորրորդ պրակին և հետեւեալին պիտի վճարեն 50 կ. ճանապարհածախս։ 2—2

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող
ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ
Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում և նրանց գրադարաններում
ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ ԵՆ
Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշուապահութիւն $4^1/_2$ ամսում։
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ
1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, վաճառականական, բանկային, յանձնարարական, գործարանական, նաւնաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշուապահութիւն։ 2) Առեւտրական թղթակցութիւն։ 3) Առեւտրական թղթակցութիւն։ 4) Մուրհակային և առեւտրական օրէնքներ։ 5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։ 6) Թուաբանութիւն համրիչի վրա։ 7) Գրելու վարժութիւն «Րէմինկտօնի» գրելու մեքենայի վրա (կամաւոր)։
Կուրսերի համար դասատուներ են հրաւիրված համալսարանական կրթութիւնով և իրանց գործին մասնագէտ մարդիկ, որոնք հաստատվել են իրանց պաշտօնում ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից. գեղագրութեան համար եւ հրաւիրված է մի գեղագիր նկարիչ։
Ընդունելութիւն ամեն օր ժամը 5 մինչև 7 երեկ.։ Պարապմունքները սկսվում են 1903 թւի սեպտեմբերի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։
Դասընթացքը աւարտողներին տրվում են, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, ատեստատներ։
Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Н. В. Абраамяну, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիրն ուղարկվում է ձրի։
Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Ուսարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պոստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (կ. և. կ.) 20—25

Дозволено Цензурою. Тифлисъ, 17 Сентября 1903 г. Электропечатня Груз. Изд. Т—ва, В. Ванкская ул.